

ШЕСТ ВЕКОВА ЗАКОНА О РУДНИЦИМА ДЕСПОТА СТЕФАНА ЛАЗАРЕВИЋА

Биљана Цинцар Костић
Музеј Српске Православне Цркве,
Београд

Крајем јануара ове године навршило се шест stoleћа од *Законана о рудницима*, који је рударима и житељима града Новог Брда издао деспот Стефан Лазаревић. Тако је записано и у његовом уводу: „Ва мeste Некудиме, ва лете 6920 (1412), индиктиона 13, месеца генуарија 29“ („У месту Некудиму, у лето 1412, индикта 13, месеца јануара 29.“).

Државе су се у средњем веку мериле у богатству, између осталог, и према количини емисије кованог новца. Сами средњовековни владари непрекидно су настојали да се рад у њиховим рудницима несметано одвија и увек су излазили у сусрет рударским захтевима, јер су се одмах уз руднике, уобичајено, налазиле и ковнице новца. Побуна рудара за средњовековног властодршца била је једна веома неугодна ствар. Тако је још од античког доба, и наравно у средњем веку, рударство у привреди једне земље заузимало веома важно место. Новац, који је у то доба био кован, непосредно је био везан за количину руде коју поседује одређени рудник и

за уобичајени темпо рада на њеном вађењу и преради. У данашње време, ситуација је умногоме друкчија, јер је у оптицај ушао штампани новац.

Зато не треба да чуди чињеница да су средњовековни владари много водили рачуна о потребама рудара, омогућавали миран процес њиховог рада, стварајући основни предуслов за сваки напредак своје земље. Развијено рударство само једног града потпуно је мењало читав његов крајолик. Места у којима је у средњем веку било развијено рударство обележена су великом пулсацијом у свим областима живота – изградњом мреже путева (саобраћај), развијањем трговине – уз њу одмах и занатства, као и постојањем царине – у виду сталног извора прихода.

С друге стране рудари су у средњем веку били један веома мобилан и предузимљив свет. Знали су често да мењају места, па и земље свог боравка, све идући за бољом „рудном жицом“ и повољнијим условима које су нудили послодавци – владари.¹ Једном остварена права они носе у својој свести и на писаним повељама селећи се из једног у други рудник. Уколико им није одговарало затечено стање, лако су успевали да се изборе за своје већ освојене стан-

¹ Деспош Стефан Лазаревић: *Књижевни радови*, приредио Ђорђе Трифуновић, Београд 1979, 65.

дарде. Владари су и сами нудили могућност најбољег договора.²

Сваки средњовековни поглавар држави је, поред осталог, остављао и законе, тиме и законе о рудницима, које су заједно са имовином наслеђивали њихови потомци. На добрим законима, по правилу, није се интервенисало, до промена је долазило само ако је то налагала нека новонастала ситуација.

Исти принцип важио је и у средњовековној Србији. Понеки владар би, из потребе текућег живота, доносио нове законе, којих су се придржавали и његови наследници. У средњем веку, код нас је најфреквентнији био Душанов законик, чија су два преписа – данас најстарија позната – настала управо у Стефаново време: *Струшки рукопис* с почетка и *Ашонски рукопис* с краја његове владавине. Из Душановог времена је, напоменимо, и превод *Синшајме Матије Власшара* – зборника византијских црквених, државних и грађанских прописа – чија је целокупна редакција преведена код Срба непосредно са грчког (такозвана *Пуна Синшајма*).³

Ваља рећи да је у Србију средњег века рударски занат дошао са рударима Сасима, из Немач-

ке, који су међу првима отворили копове у Новом Брду. Ову делатност, разуме се, пратило је и домаће законодавство. Због тога је српско рударско право део европског рударског права, и то његове немачке варијанте (у позадини домаћег стајало је византијско рударско право).⁴

Као и други престолонаследници, и потомци кнеза Лазара поред другог наследили су и бригу о домаћим рудницима и њиховим регулативама.

Рударство у Србији у време Деспота Стефана

Напредак Србије у првој половини XV века обележен је развојем рударства. Ковањем властитог новца Деспот је одржавао унутрашњу доминацију, али и свој полувазални однос према странијој сили. Поред старих рудника: Рудника, Трепче, Јањева и Новог Брда, отварају се нови: Црнча, Плана, Копорићи, Сребрница код Рудника и други – рударство добија још јачи замах.⁵ У периоду када је успевао да се одвоји од ратовања, Стефан Лазаревић се окретао унутрашњем животу деспотовине; тада је и могао бити у прилици да се посебно заузме за питања рудара. Најпре је имао у виду Ново Брдо, где је и сво становништво улазило у чла-

² Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића, издао Никола Радојчић, САНУ, приказано на VI скупу Одељења друштвених наука 28. јуна 1960, Београд 1962, 26.

³ Ђ. Трифуновић, *наведено дело*, 65.

⁴ Н. Радојчић, *наведено дело*, 25.

⁵ Ј. Калић, *Срби у позном средњем веку*, САНУ, Посебна издања бр. 56, Београд 1994, 31.

нове законика, између осталог и због присуства Дубровчана који су били странци, али са посебним правом. У неким моментима историје они су, поред постојећих, понекада и сами преузимали права која им нису бивала додељена од владара.

Нарочитом скоку рударске активности у деспотовој Србији допринеле су и спољне прилике, које су се десиле на европском тржишту. У другој половини XIV века, покретањем рата између Венеције и Ђенове (око примата на мору), дошло је до поремећаја у међународној трговини на Средоземљу, те су били пресечени или сасвим онемогућени поморски путеви. У неким земљама Европе дошло је до несташице многих сировина, па тако и сребра и злата. Као природна последица уследио је раст цена ових руда. Дубровачки трговци одмах су појачали своје сувоземне везе и увећали пословање на Балкану, најпре у Србији. Ова ситуација је у самој Србији одмах покренула укупан привредни раст.⁶

Град Ново Брдо

У држави деспота Стефана су се налазили најбогатији рудници у овој области: они су и по квалитету добијеног метала били водећи. Међу коповима се истицало Ново

Брдо, по речима Деспотовог биографа, Константина Философа: „Ново брѣдо, градъ сребрнынъ въ истинноу и златынъ“ („Ново брдо, град сребрн заиста и златан“).⁷ Овај древни рударски град, развијен још од доба Немањића, налазио се у планинском пределу између ограда Копаника и Скопске Црне Горе. Живот у већим градовима попут овог изискивао је доношење посебних закона у деспотовини. Унутрашњи ред у читавој држави, међутим, обезбеђивао се кроз правосуђе из времена Немањића, и у неким посебним питањима, личним одлукама Деспотовим.⁸

Сребро које се добијало из новобрдских копова имало је висок проценат злата, чиме је било вредније од обичног. Ово сребро звало се *ламско сребро* и било је веома цењено у свим околним државама. Њега су дубровачки трговци продавали по Италији и другим медитеранским земљама.⁹

Ондашња гласовитост богатства Новог Брда (често са примесама бајковитости) изазивала је дивљење и савезника и противника Србије. Процењивана је његова годишња производња, заправо приход који је српски владар могао остварити од њега. Тако је француски витез Бертрандон де ла Брокијер сазнао (1433. године) да је српски деспот годи-

⁶ Ј. Калић, *Срби у позном средњем веку*, САНУ, Посебна издања бр. 56, Београд 1994, 82.

⁷ Н Радојчић, *наведено дело*, 3.

⁸ Ђ. Трифуновић, *наведено дело*, 65.

⁹ Ј. Калић, *наведено дело*, 82.

шње од Новог Брда имао преко 200.000 дуката, док је фрањевац Иван Капистран, нешто касније, забележио суму од око 120.000. Византијски писци су такође истicali значај Новог Брда за Србију XV века, па га је Дука назвао „мајком градова“.¹⁰

Према Стојану Новаковићу, рударство је извор јачег богаћења у средњовековној Србији, и главно средство у издизању појединих властеоских породица. Ту се одмах налазио и кнез Лазар и Лазаревићи који су имали управу над Новим Брдом.¹¹

У XIX веку покренута су историјска истраживања овог града. Уз Стојана Новаковића, и Константин Лиречек се бавио изучавањем ове теме. Научна испитивања везана за Ново Брдо они су темељили на Дубровачком, италијанском, и највише на Ватиканском архиву.

Исто тако, већ крајем XV века се јављају и турски извештаји о Новом Брду, што потврђује да је тада град још увелико био активан. И кроз наредни век, Ново Брдо је било живо културно средиште, о чему говоре и трагови живе преписивачке делатности. Потврђено је да се читао и на српски језик преводио грчки текст Пиндара и Есхила, иако је дуго важила теза да је овај град у том столећу замро „након суновратног пропадања и дубоке ропске варвариза-

ције“.¹² На овом месту се ситуира и препис *Закона о рудницима и Новом Брду*.

У XX веку, у раду *Основи за теографију и геологију Македоније и Сшаре Србије* Јован Цвијић је дао опис рударских окана, поткопа и закопина и изложио анализе руда које су ту биле вађене. Даље описује „цеове, закопине, троскву“, куле и новобрдску тврђаву.¹³

Дубровчани у граду

У том граду, поред рудара који су се генерацијама смењивали у коповима, још од немањићких времена, у улози трговаца и делимичних власника налазе се и Дубровчани. Они су располагали капиталом, великим искуством и познавањем најбољих могућности за продају сировина. Од самог почетка њихово учешће у животу овог града било је вишестрано. Поред осталог они су финансирали истраживања ради отварања нових копова, куповали су идеалне делове рударских окана и топионице, сносили су трошкове производње и наравно имали свој удео у добити. Као становници тога града имали су осим права и грађанске обавезе: зидање и чување града. У случају рата били су дужни да бране град као и локално становништво, и да се придржавају локалних прописа и обичаја. (Осим у Новом Бр-

¹⁰ Ј. Калић, *наведено дело*, 82.

¹¹ Н. Радојчић, *наведено дело*, 6.

¹² Н. Радојчић, *наведено дело*, 12.

¹³ Н. Радојчић, *наведено дело*, 67.

ду, у средњовековној Србији Дубровчани су имали своја насеља и у Сребреници, затим у Београду и Приштини). У подацима књиге надзорника дубровачке ковнице помиње се и Ново Брдо, јер се један део сребра који се у град доносио ту морао и депоновати (касније су га ковали у новац).¹⁴ Кроз дуг период боравка Дубровчана у граду било је прилика када су долазили у сукоб са домаћим становништвом, те су српски владари својим законима регулисали новонасталу ситуацију. Ово потврђује и писмо деспоту Стефану и његовој мајци, монахињи Јевгенији од 7. децембра 1395. године, у коме им се још једном потврђује дубровачко најдубље пријатељство.¹⁵ С друге стране ту је и *Писмо десиоша Стефана кнезу града Дубровника*, настало након једног сукоба са дубровачким трговцима у Новом Брду који се десио 1396. године. У том писму Деспот понавља да су још од времена његовог оца Дубровчани највећи домаћи трговачки сарадници.

Преко Дубровчана из Србије извожени су производи као што су вуна, кожа, восак, мед, сир, стока, крзна, гуњеви, метали (сребро, олово, злато, бакар, железно). Ови исти трговци у Србију су доносили текстил из Италије, Француске, Арагоније и Лондона, док је из самог Дубровника доношено

вино, шећер, ушећерено и јужно воће, зачини, лекови, сапун, свеће, кожне прерађевине, оружје.¹⁶

Домаће становништво Србије се стално мешало са странцима и у претходних три-четири столећа. Пример за то је најживљи и највећи рударски град, Ново Брдо, где се добро види повезаност и сарадња домаћег становништва са другим народима. Дубровчани у њему, од вајкада, имају своју колонију и конзула. Поред њих (који су били најбројнији), овај град су често насељавали Которани, понекад и Млечани, Арбанси, Барани, Сплићани и други пословни људи из суседних земаља. Немачки рудари Саси, који су основали град и насељавали га још од Немањића (са храмовима из оног доба, као што су црква Светог Николе – тзв. Сашка црква, или Богородичина црква на Доњем Тргу), у дугом периоду заједничког живота већ су претрпели јака етничка претапања.¹⁷

У Србији је кроз наведене векове живело и пословало и по неколико стотина Дубровчана. Били су становници свих већих домаћих градова, а временом су од владара стекли и велика грађанска права. У деспотовом Београду били су чак и носиоци водећих политичких функција.¹⁸

¹⁶ Сребро је извожено и преко Котора и рекама Бојаном и Дримом. Ђ. Трифуновић, *наведено дело*, 52.

¹⁷ Ђ. Трифуновић, *наведено дело*, 62.

¹⁸ Ђ. Трифуновић, *наведено дело*, 53.

¹⁴ Ј. Калић, *наведено дело*, 83.

¹⁵ Ђ. Трифуновић, *наведено дело*, 51.

У Новом Брду, Дубровчани су били обавезни да плаћају порезе и царине, као и да у случају напада непријатеља учествују у одбрани града. Тим поводом је, на претњу Мурата II да се спрема да нападне Србију, Стефан Лазаревић наредио да сваки Дубровчанин у Новом Брду мора имати „самострел-балисту“ – како би бранио градско утврђење. И ови су заиста морали да их набаве. У смислу кориговања рада духовних лица у граду, Деспот је чланом „О вери Латина“ у наведени Закон унео одреднице којима је морао да ограничи њихова права (латински прелати су често показивали склоност ка насилном покрштавању суграђана).¹⁹

Закон деспотов

У светлу наведених околности, у време владавине деспота Стефана Лазаревића дошло је до потребе за поновним дефинисањем односа учесника у вађењу, топљењу и преради руде, као и односа међу мешаним становништвом Новог Брда. По свему судећи, Деспот није много оклевао, те је са првим захтевом Сабора града Новог Брда приступио процедури састављања Закона. Деспот је заправо позвао и сабрао двадесет и четворицу неновобрдских рудара, да сами саставе Закон о рудницима за Ново Брдо. Он је потом тај од њих израђени закон, својом по-

тврдом кроз потпис и печат, уздигао на важећи Закон о рудницима за Ново Брдо. Он се овде држао истог принципа који је био уобичајен на Западу – тамо су рудари добијали свој закон тако што су сами подносили привилегијалну повељу господару, а овај је стављао свој потпис и печат.²⁰

Овим Законом уређена су права рудара и њихов повлашћени положај у граду. Закон је уређивао многа питања организације рада, затим права појединих учесника у производњи и обради метала, а предвиђени су били и неки облици заштите интереса рудара у односу на власнике рудника. Испоставило се касније да је овај деспотов закон послужио и као полазна основа за потоње законске текстове, које су Турци доносили у настојању да оживе рударство у Србији XVI века.

Педесет два члана овог Законика односе се на живот, права и рад рудара и делатност рудника; Законом је било предвиђено и највише повластица за рударе највећег српског рударског града.²¹ Овим Законом рудари су у граду заштићени при набавци намирница, уз максимирање цена на тржници, и ограничење висине цена појединих занатских услуга. Ту је и брига о стању унутрашњости рудника, као и просторима за становање и путевима.

¹⁹ Ђ. Трифуновић, *наведено дело*, 58.

²⁰ Н. Радојчић, *наведено дело*, 27.

²¹ Ђ. Трифуновић, *наведено дело*, 63.

Данас се у правној и историјској науци, у домену рударства, располаже са јединим српским текстом рударског Закона – оног који је установио деспот Стефан Лазаревић – и то преписом из XVI века. Претпоставља се да је оваквих закона сигурно било више, већ од владавине краља Уроша I. Све до последњег деспота у Србији сваки владар је могао да изда свој рударски закон; сабор Новог Брда, почетком XV века, изричито је тражио од деспота Стефана да им да „законъ о рудпахъ цо соу нмалн за првнх госпд“ („закон о рудницима који су имали за првих господара“). Овде смо добили несумњив податак да је рударских закона било и пре Деспотовог.²²

Рукопис овог Законика, који се чува у САНУ, настао је у временима српске духовне ренесансе – крајем XVI века, након обнове Српске патријаршије, али су њега, изгледа, поручили Турци који су држали власт (и над рудником). Он је (као књижица) неко време био и у њиховом власништву. Ово се, осим оријенталног повеза и опште слике текста, види и по саопштењима која су у њему записана. Препис *Закона о рудницима* деспота Стефана потекао је из намере Сулејмана I Величанственог да се обнови и законом регулише рударство у турској империји. Тада су (неки сматрају и пре) на турски језик преведени српски ру-

дарски закони, али су извршени и овакви преписи намењени онима који нису знали турски. Према воденом знаку папира, рукопис је преписан у другој половини XVI века, ближе његовом крају.²³ Закон о рудницима деспота Стефана – с њим и други српски закони о рудницима, директно су утицали на турски – и чине Саски закон на турском језику. Академик Петар Колендић пронашао је у Градској библиотеци Сплита, међу рукописима, под бројем 236, латинички препис ћириличног рукописа Закона о рудницима, који је сачињен у Ђипровцу 1638. године, за исто тако знаменит рудник у Бугарској, по наређењу Фрање Марканића (E. Fermandzin, *Acta Bulgariae ecclesiastica*, MSHSM, XVIII, 1897, 5). Сплитски рукопис Закона има тринаест страна. На његовом почетку стоји: *Ex originali Seruianus sharaacteribus exarato. Quod mihi transcribendum commodavit D. Franciscus Marcanicius Chiprouatij di 26. julij 1638. Sij zakonik blagocastica i Christoljubiva Gnja Despota Stephana*).²⁴ Српски и турски текстови закона су слични али не и истоветни. За све чланове Закона о рудницима деспота Стефана не могу се са пуном сигурношћу пронаћи канони Саског закона у турској верзији превода, али су неки чланови потпуно идентични.²⁵

²³ Н. Радојчић, *наведено дело*, 21.

²⁴ Н. Радојчић, *наведено дело*, 60.

²⁵ Н. Радојчић, *наведено дело*, 24.

²² Н. Радојчић, *наведено дело* 24.

Рукопис Закона о рудницима и граду Новом Брду (препис)

Године 1962. се појавило издање Закона о рудницима које је приредио Никола Радојчић – издање рукописа који је неку годину раније ушао у јавност у Србији, и које није само богато разгранало културно-историјска сазнања о деспотовини већ је открило и Стефаново аутобиографско казивање у његовом *Предговору*.²⁶

Закон о рудницима деспота Стефана овим преписом дат је у целини, док то није случај и са *Изводом* из Закона Новог Брда. Он у овом рукопису није у потпуности наведен, већ је као извод састављен с посебном намером да у њега уђу они чланови Закона који се опет тичу само рудара и њиховог живота у Новом Брду. У том Закону има више индивидуалних црта него у Закону о рудницима деспота Стефана.²⁷

Значај овог града за читаву деспотовину огледа се и у позицији коју је имао његов протопоп – он је имао тако високу власт, која је била слична архиепископској власти у држави.

Сложеност питања Закона о рудницима види се и кроз анализу језика којим је писан. У овом извору се издвајају три врсте српског начина изражавања: *Увод* Закона о рудницима и његова потврда од

стране деспота Стефана написани су тадашњим отменим српским књижевним језиком и стилем; сам Закон о рудницима написан је не само српским говорним језиком, него с јасним особинама одређеног дијалекта – стране речи у њему су највећим делом немачки рударски термини; док је *Извод* из Закона Новог Брда састављен говорним језиком, ипак с нешто више особина књижевног и примесама страних израза, који су осим немачког, још и грчког и романског порекла – прихваћени са терена јадранског приморја.²⁸

Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића

Како је рукопис доспео у Србију? Амбасадор тадашње ФНРЈ, др Франце Хочевар, био на служби у Букурешту када је његова супруга 11. априла 1959. г. на аукцији уметничких предмета и старина у Бечу откупила рукопис. Потом је тај кодекс – препис Закона о рудницима деспота Стефана Лазаревића, као драгоцен поклон предат САН на похрану. Датум који би био близак овој години на самом рукопису није постојао, као ни ознака о последњем власнику. Последњи наш власник била му је, према запису на унутрашњим корицама, Патријаршијска библиотека у Сремским Карловцима, за време патријарха Арсенија IV Шакабенте, великог љубитеља и сакупљача

²⁶ Деспош Стефан Лазаревић: *Књижевни радови*, приредио Ђорђе Трифуновић, Београд 1979, 101.

²⁷ Н. Радојчић, *наведено дело*, 29.

²⁸ Н. Радојчић, *наведено дело*, 31.

ледшатеѣхъ; 17. Ѡ жадкощѣ закон; 18, 19, 20. Ѡ лазѣ роупнѣм; 21. Ѡ слободнем полю н Ѡ прантѣх; 22. Ѡ шанбнахъ закон; 23. Ѡ фарнаню закон; 24. Ѡ прпцлене гваркѣ; 25. Ѡ запнсоу закон; 26. Ѡ паѣнаню гвартикомѣ; 27. Закон Ѡ забраню жадкоща; 28. Ѡ рѣпе легю рѣпамн; 29. Закон Ѡ карѣ; 30. Ѡ потезаню рѣпом; 31. Ѡ запнсоу рѣпнои; 32. Ѡ припѣценю законѣ; 33. Ѡ потезаню цонскеи закон; 34. Закон о тавленію гварыткомѣ; 35. Ѡ фарнанью рѣпамѣ; 36. Ѡ потворе н продае; 37. Закон Ѡ тврдѣ продае; 38. Ѡ криве продае н Ѡ ѣмртн; 39. Законѣ Ѡ нароупнкоу; 40. Ѡ мере ѣрбара кѣде хокке; 41. Закон Ѡ мере н Ѡ венчаню ; 42. Ѡ законѣ цонскои, н Ѡ мернем полю; 43. Ѡ летлосѣх Ѡ рѣпах закон; 44. Ѡ прѣѣзѣіеніе цоне; 45, 46. Ѡ помокѣн цонске; 47. Кѣда нде цона кѣ цѣхоу; 48. Ѡ лазоу н Ѡ вѣтроу цоне; 49. Ѡ званью цон скемѣ; 50. Законѣ, за, ї · цоне; 51. Ѡ гвартиком плате; 52. Ѡ цаѣгоу рѣпнемѣ.“

После члана 52. након ситног орнамента долази плетеница. За њом следи извод из Закона Новог Брда у двадесетак чланова:

I Законѣ Ѡ бациннах н воеводе н Ѡ кнезѣ, н псѣню; II Закон Ѡ виноу; III Ѡ глобахъ; IV Ѡ сѣдѣ воеводѣ н кнезѣ; V Црковнѣи соудѣ; VI Ѡ колскеи законѣ н рѣпнем; VII Ѡ ковнице сѣд; VIII Ѡ прекоупцѣх законѣ; IX Ѡ трѣгѣ рѣпнемѣ; X Ѡ франгарницахъ; XI Ѡ месѣ; XII Ѡ латинѣхъ; XIII Ѡ шандарѣхъ; XIV Ѡ шѣщѣрѣх; XV Ѡ кожоухарѣхъ; XVI Ѡ плочарѣх; XVII Ѡ дрѣвѣх износѣх; XVIII Ѡ латинѣх, н момѣцѣхъ; XIX Ѡ глобахъ; XX Ѡ латинѣх н Ѡ вере нх; XXI Ѡ бациннах; XXII, XXIII Предисловіѣ цара Стефана.³³

После члана XXIII извода из Закона о Новоме Брду долази „предисловіѣ цара Стефана“: „Законик ѣобожної и христѣољубивої међу царевима Сѣефана десѣюта о цеховима и о баѣштинама и о вери и о колу и о свим ѣоѣребним судоуима“: Према неизрецивом човекољубљу Господа нашег Исуса Христа и његове свенепорочне матере, Владичице наше Богородице и увек дјеве Марије, и молитвама светога господина родитеља мојега кнеза Лазара даде се да владам, после смрти његове, мени, изданку [његовом], деспоту Стефану, у земљи отачаства мојега. Тада бејаше најезда иноплеменика на хришћане. А када сам видео толико побеђене земље отачаства мојега примио сам савет од патријарха кир Спиридона, од других архијереја, од мајке ми кнегиње Милице, иночки назване монахиња Јевгенија, и од читавог сабора, те одох на источну страну у велику Севастију великом амиру Бајазиту, који је владао источном и западном страном. И помоћу Божијом и пречисте Богоматере и светога Симеона и Саве и молитвама светопочившег ми родитеља кнеза Лазара ослободих ову земљу и градове отачаства мојега од великог амира Бајазита. И вратих се у земљу своју, дођох у свој град Ново Брдо и сабра се читав градски сабор и затражише од господства ми да им учиним закон о рупама, што су имали за првих господара и светопочившег ми господина родитељ кнеза Лазара. Господство ми се посаветова

³³ Н Радојчић, *наведено дело*, 37–51.

са властелом и заповедих да се нађу 24 добра човека од других места која руду имају [и] који су вешти у рупама, да им учиним закон како је и испрва било. И што учине, нека донесу господству ми да им господство моје потврди да то и надаље држе.³⁴ Иза овог реда следи потврда деспота Стефана, с формулама које су познате из његових повеља, покушај преписа деспотовог потписа и датум 29. јануар 1412. године.

На овом месту сам Деспот је изложио историјске и политичке прилике у којима је настао Закон. У личном биографском запису, осврнуо се на прошлост у којој је дошао у додир са „великим амиром“ Бајазитом. Након тога је, како сам каже, уз помоћ Божију, Богородице, српских просветитеља Симеона и Саве и молитву свога оца Лазара, ослободио земљу и градове отаџбине. Приказао је

³⁴ Ђ. Трифуновић, *наведено дело*, 172.

своју бригу о потребама мештана Новог Брда, где је позвавши часне људе, вичне рударству, дао да се направи (најбољи) Закон, који ће он својим потписом и уздићи.

Колико је деспотов закон био добар говори и околност да је извршен овај његов препис, који је настао као поруџбина од стране освајачке силе и који је даље наставио живот у основи турског закона.

Библиографија:

Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића, издао Никола Радојчић, САНУ, приказано на VI скупу Одељења друштвених наука 28. јуна 1960, Београд 1962.

Деспот Стефан Лазаревић: Књижевни радови, приредио Ђорђе Трифуновић, Београд 1979.

Јованка Калић, *Срби у поном средњем веку*, САНУ, Посебна издања 56, Београд 1994.

Татјана Корићанац, *Дворска библиотека деспота Стефана Лазаревића*, Музеј града Београда, Београд 2006. □

МИР У СВЕТУ, ДИЈАЛОГ МЕЂУ ХРИШЋАНИМА И СА ДРУГИМ РЕЛИГИЈАМА

Кардинал Валтер Каспер

Мир, *шалом*, јесте централна порука Старог и Новог Завета. У Светом Писму, мир, *шалом*, није само уобичајен поздрав него есхатолошко обећање које долази

од Бога и то је нада и благослов за све људе. Сам Исус Христос је наш „мир“ (Еф. 2, 14). Богом благословени у Исусу Христу, хришћани морају бити благослов једни другима као и благослов за све народе. „Блажени мирошворци, јер ће се синови Божији назвајти“ (Мт. 5, 9). Црква је позвана да буде знак, тј. инструмент који сведочи мир, мир са Богом и мир међу људима (cf. *Lumen gentium*, п. 11).